

Галина Дутчак

докторант кафедри державного управління і менеджменту
НАДУ при Президентіві України, к.і.н.

ОСОБИСТА РЕАЛІЗОВАНІСТЬ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ ШАРЛЯ ДЕ ГОЛЛЯ У ТВОРЕННІ ВЕЛИЧІ ФРАНЦІЇ

У статті розкрито особливості управлінського характеру лідера французької нації – Шарля де Голля; відтворено за допомогою українських архівних документів приїзд Генерала де Голля у Київ 1966 р.; проаналізовано державні промови, що були проголошені Президентом Французької Республіки на українській землі.

Ключові слова: державне управління, лідер французької нації, промови, українські архіви.

Galina Dutchak

PERSONAL SELF-REFLECTION OF THE HEAD OF STATE CHARLES DE GAULLE IN CREATING GREATNESS OF FRANCE

The present article details the features of managerial nature of the leader of the French people Charles de Gaulle; it has been reconstructed by means of Ukrainian archival documents the events of Charles de Gaulle's visit to Kiev in 1966; it has been analyzed the public speeches proclaimed by the President of French Republic on Ukraine's land.

Keywords: public administration, leader of the French people, speeches, Ukrainian archives.

Галина Дутчак

ЛИЧНАЯ РЕАЛИЗУЕМОСТЬ ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА ШАРЛЯ ДЕ ГОЛЛЯ В СОЗДАНИИ ВЕЛИЧИЯ ФРАНЦИИ

В статье раскрыты особенности управленческого характера лидера французской нации – Шарля де Голля; воспроизведен с помощью украинских архивных документов приезд Генерала де Голля в Киев в 1966 г.; проанализированы государственные речи, которые были провозглашены Президентом Французской Республики на украинской земле.

Ключевые слова: государственное управление, лидер французской нации, речи, украинские архивы.

Будемо правдивими, якщо скажемо, що суттю державного управління для Шарля де Голля були слова Ціцерона: «Управляти – означає передбачувати, а передбачувати – означає багато знати».

Особистість видатного державного діяча ХХ ст., засновника П'ятої Французької Республіки Шарля де Голля досі викликає великий інтерес як на батьківщині, так і далеко за її межами. Головним змістом його політичної програми було відновлення втраченої величі Франції на міжнародній арені. З цією метою він активізував зовнішню політику, прагнучи послабити позиції США і Великобританії. На думку видатного французького історика М. Вайса, велич розумілася Шарлем де Голлем не як даність, а як філософія дій «Франція може дійсно бути сама собою. Тільки коли вона стоїть у першому ряді. Наша країна повинна, під страхом смерті, ставити перед собою високі цілі і не згинатися. Франція не може бути Францією без величі», так почав Шарль де Голль свої «Військові мемуари» [1, с. 66].

Російськими вченими достатньо вивчена тема франко-радянських відносин і особливо про Президента Франції Шарля де Голля, про що свідчать роботи російських вчених Я. Г. Броніна [2], М. М. Молчанова [3], В. І. Анохіної [4], М. Ц. Арзаканяна [5] та ін. Заслужують на увагу дослідження українського вченого С. В. Віднянського [6], але слід зауважити, що до цих пір існують маловивчені питання, пов'язані з ім'ям Шарля де Голля – офіційний візит в Київ у 1966 р. Приїзд Президента Франції де Голля в Київ в 1966 р. виявився поза увагою українських вчених. Звернення до документів українських архівів (Центральний державний архів вищих органів України, Галузевий Державний архів МЗС України) дає можливість просте-

жити передісторію і хід підготовки приїзду Президента Французької Республіки у Київ 1966 р.

☞ **Мета статті – розкрити особливості управлінського характеру Шарля де Голля як лідера нації, державного діяча, віднайти особливості у прийнятті рішень у складний для французької держави час, проаналізувати ораторське мистецтво виголошених промов де Голлем в Києві 1966 р.**

☞ Шарль де Голль народився у католицькій родині Жанни та Анрі де Голля у Ліллі 22 листопада 1890 р. Своїх дітей батьки виховували у дусі патріотизму, ґрунтовно знайомили з історією і культурою Франції. У 1905 р. Шарль вирішив присвятити себе військовій кар'єрі. У жовтні 1908 р. він вступив до одного з паризьких коледжів, аби підготуватися до навчання у військовому коледжі. В жовтні 1910 р. курсант Шарль де Голль розпочав навчання у престижній військовій школі Сен-Сір, яка готувала командну еліту для французької армії. Цей навчальний він закінчив у вересні 1912 р. з військовим званням молодшого лейтенанта та характеристикою: «володіє великими здібностями, енергією, самостійністю та рішучістю. Може стати чудовим офіцером».

Незабаром він прийняв справді доленосне кар'єрне рішення. У грудні 1914 р. лейтенант де Голль став полковим ад'ютантом. Він дуже хотів відзначитися на війні, але в листопаді 1916 р. поранений де Голль опинився в німецькому полоні, де перебував до червня 1917 р. Вивчав німецьку мову, навчав французькій майбутнього радянського маршала Михайла Тухачевського, багато часу приділяв роздумам про природу війни і влади.

Мета

Виклад основного матеріалу

Аналіз останніх досліджень і публікацій

За протекції свого колишнього командира Філіппа Петена він отримав посаду помічника професора військової історії в Сен-Сірі. У травні 1922 р. улюблений учень наймогутнішої людини французької армії вступив до Вищої військової школи, яка була кузницею кадрів для Генерального штабу. У липні 1925 р. Філіпп Петен влаштував де Голля у своєму особистому штабі. Слід зазначити, що особисті риси характеру Шарля де Голля перешкоджали його швидкому кар'єрному росту. Тільки в листопаді 1937 р. вже як 47-річний полковник де Голль отримав призначення командувати танковим полком у Меці. Тут він і зустрів початок Другої світової війни.

З вересня 1939 р. до травня 1940 р. на західному фронті тривала так звана «дивна війна». Проте Шарль де Голль навіть за цих обставин намагався організувати оборону Франції. Він пропонував об'єднати британську і французькі бронетанкові дивізії для продовження супротиву нацистській Німеччині. Проте бюрократична машина Парижа та Лондона працювала інерційно і час на прийняття швидких рішень було згаяно. Після капітуляції Франції 18 червня 1940 р. пролунав заклик де Голля продовжити боротьбу і не виконувати наказів окупаційної влади. З огляду на це Шарлю де Голлю вказували, що він «занадто багато бере на себе». Однак сам Шарль де Голль вважав, що «історія у великі хвилини терпить у керма влади лише тих людей, які спроможні виправити перебіг подій».

Варто зазначити, що в червні цього ж року уряд Вінстона Черчилля заявив про визнання Шарля де Голля незалежним лідером та представником руху «Вільна Франція», який незабаром став членом антигітлерівської коаліції. Після нападу нацистів на СРСР 22 червня 1941 р. французький уряд розірвав дипломатичні відносини з Радянським Союзом, який натомість визнав рух «Вільна Франція» та обіцяв сприяти повному відновленню незалежності й величі Франції. Навесні 1942 р. Шарлю де Голлю вдалося об'єднати Рух Опору, який ширився в окупованій Франції. З того часу Шарль де Голль став ще менш зручним для маніпулювання, адже віра генерала в кінцеву перемогу Франції була абсолютна. У свою чергу, потужні позиції генерала в Русі Опору посилювали його політичні позиції у відносинах із союзниками в антигітлерівській коаліції. Наприкінці жовтня 1943 р. Шарль де Голль дав доручення комісарам Тимчасового уряду Франції вивчити проект «західноєвропейської федерації» у складі Франції, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу, оскільки вже відчувалась неминучість подій, які мали змінити долю Європи та світу.

Після вторгнення західних союзників у Нормандію (відкриття другого фронту 6 червня 1944 р.) настав вирішальний етап відродження незалежної суверенної Франції. 24 серпня 1944 р. було звільнено Париж. Після цього Шарль де Голль отримав дві американські дивізії для наведення порядку та придушення впливу на подальший перебіг подій французьких комуністів. Французькі комуністи не змогли одночасно вести боротьбу за владу з Шарлем де Голлем та американцями. Через два дні генерал прийняв парад перемоги у звільненій столиці. Він був переконаний, що його доля невіддільна від майбутнього Франції.

Вінстон Черчилль поділяв неприязнь Франкліна Рузвельта до «гордовитого француза», називаючи його людиною, що створила собі ореол рятівника Франції. Недавно були відкриті секретні англійські архіви і виявилось, що британський прем'єр-міністр навіть направив із Вашингтону до Лондона шифрування, в якому він просив своїх колег негайно відповісти з приводу того,

чи зможемо ми, не відкладаючи цього питання, усунути Шарля де Голля як політичну особистість. Як говорилося у шифруванні, Шарль де Голль ненавидить Англію і повсюди сіє за собою цю ненависть. Вінстон Черчилль писав, що Шарль де Голль з особливою симпатією ставиться до СРСР, і Сталін навіть двічі пропонував йому перенесення резиденції із Лондона до Москви.

Британський прем'єр-міністр на ялтинській конференції антигітлерівської коаліції в лютому 1945 р. наголошував на тому, що Франція є невід'ємним компонентом післявоєнного світового устрою та європейської стабільності. Однак Францію фактично усунули від рішень, які приймалися союзниками з антигітлерівської коаліції на конференції у Потсдамі. Розгнівавшись, що його не запросили на конференцію трьох лідерів в Ялті, на запитання, з ким із них він би хотів провести вихідні, відповів: «Безперечно, із Рузвельтом! Або все ж, в крайньому випадку зі Сталіним». Дещо пізніше він сказав Дуйату Ейзенхауєру, що Черчилль вважає, що я приймаю себе за Жанну д'Арк. Але він помиляється. Я приймаю себе тільки за Генерала де Голля.

Це було серйозним ударом по амбіціях французького лідера, і 20 січня 1946 р. Шарль де Голль пішов у відставку. Слід зазначити, що під його керівництвом уряд відновив у Франції демократичні свободи, провів низку соціально-економічних реформ. Проте загалом він відчув свою непридатність до роботи у післявоєнній політичній системі країни, яка виникла на уламках Французької Республіки довоєнного періоду. Шарль де Голль для себе вважав неможливим керувати Францією, розподіленою на різні політичні сили (соціалістів, комуністів, християнських демократів). Особисто він скептично ставився до політичного курсу, обраного новими старими лідерами. «Політична відпустка» продовжувалася 12 років. Пішовши з посту Голови уряду, Шарль де Голль все ж таки продовжував керувати створеною ним партією «Об'єднання французького народу».

7 квітня 1947 р. генерал де Голль виступив у Страсбурзі перед ветеранами війни. Саме тут в Ельзасі було створено голлістське Об'єднання французького народу. Однак у 1948 р. голлісти не змогли домогтися розпуску Національних зборів. На чергових виборах 1951 р. партія де Голля здобула лише 118 мандатів у Національних зборах Четвертої Французької Республіки. Шарль де Голль у цей час дуже обережно ставився до планів створення наднаціональних європейських структур. Зокрема, він не сприйняв ідеї французького прем'єр-міністра Рене Плевена (1901–1993) щодо створення європейської армії як альтернативи варіанта ремілітаризації Німеччини за моделлю відтворення національної армії. Шарль де Голль застерігав, аби Європейське оборонне співтовариство не позбавило переможну Францію права мати власну армію.

Час після своєї відставки де Голль творчо використав для написання своїх «Військових мемуарів», які були завершені в 1957 р. Їх можна вважати своєрідною священичою книгою голізму. Зокрема, генерал, зображуючи власний політичний портрет, наголошував, що лідер покликаний служити вищим інтересам Франції, він мусить бути рішучим і надпартійним. Заради досягнення успіху він має бути безпосередньо пов'язаний із тим, ким керує, адже вони є для нього джерелом легітимності. За умов дотримання зазначених імперативів Шарль де Голль ніколи не боявся бути непопулярним, якщо вважав, що його курс служить справжнім інтересам Франції. Опитування громадської думки засвідчували, що його продовжували вважати визволителем

Франції. Цю репутацію не слід було ставити під загрозу новим виходом на нестабільну політичну арену.

У 1958 р. Шарль де Голль був обраний президентом П'ятої республіки. На думку Шарля де Голля, суверенітет належить народу лише тоді, коли він має можливість висловлювати свою волю безпосередньо. Шарль де Голль не міг допустити, щоб цей суверенітет був поділений між політичними партіями, які висловлюють різні інтереси, адже «державна має слухати голос розуму». Отже, 2 червня 1958 р. у солідному віці 68 років Шарль де Голль повернувся до влади та взяв на себе управління Францією, і його зусиллями на референдумі 28 вересня 1958 р. була прийнята Конституція П'ятої республіки.

Зазначимо, що Шарль де Голль був обраний президентом із широким (для Франції того часу) колом повноважень: він міг у випадку надзвичайної ситуації розпустити парламент і призначити нові вибори, а також особисто контролював питання оборони, зовнішньої політики і внутрішньої політики міністерств. Цікавим є той факт, що текст російської конституції, схвалений громадянами на референдумі у 1993 р., багато в чому збігається з конституцією Шарля де Голля.

Зазначимо, що щоб розробити власну атомну зброю, Шарлю де Голлю довелося навіть вивести Францію з військових структур НАТО. А вже 17 травня 1959 р. на засіданні уряду він назвав створення французької атомної бомби абсолютним пріоритетом.

Надзвичайними зусиллями гнучкого маневрування на внутрішньополітичній та міжнародній аренах Шарль де Голль вирішив «алжирську кризу», надавши після підписання Евіанських угод (1962) Алжиру незалежність. На одній із прес-конференцій 5 вересня 1960 р. він так би мовити офіційно презентував власну концепцію «Європи вітчизни». Він вважав за потрібне запровадити механізм регулярних консультацій країн Західної Європи в політичній, економічній, військовій і культурній сферах. Передбачалося створити постійний секретаріат із місцем перебування в Парижі.

21 червня 1966 р. де Голль прибув із візитом до СРСР. Він уперше завів мову про потребу розрядки міжнародної напруженості, передусім в Європі. Саме завдяки цьому Європа могла знову належати європейцям без американського втручання. І саме в цей час Шарль де Голль перебував в УРСР, у Києві. Ми зосередимося на промовах де Голля, тому що з часом вони не втрачають своєї актуальності та вражають майстерністю побудови промов.

Програма перебування Президента Франції була складена МЗС СРСР, зокрема 27 червня 1966 р. о 18. 00. планувався відліт з Ленінграда, прибуття в Київ о 20.00. Упершій половині 28 червня передбачався візит до Голови Президії Верховної Ради УРСР Д. С. Коротченка, покладання вінка до могили Невідомого солдата, огляд міста, сніданок від імені Президії Верховної Ради УРСР та Уряду; 14.00. – від'їзд на аеродром і 15.00. – відліт з Києва.

МЗС СРСР (протокольним відділом) склав документ «Побажання по обкладанню резиденції, що відводяться Президенту Франції Генералу де Голлю в Москві та інших містах під час його візиту в СРСР» [7]. Цікавими є деякі з цих побажань. Зокрема, у кабінеті Президента мають бути годинник, що показує місцевий час. На дверях кімнат у резиденції повинні бути етикетки з прізвищем осіб, які займають ці кімнати. Телефон, встановлений у кімнатах Президента, не повинен дзвонити. Паралельний апарат з дзвінком повинен бути встановлений в кімнаті ад'ютанта та ін.

Цікавими є промови Шарля де Голля у Києві під час офіційного візиту в Київ 1966 р. Майстерно складені і у

цих же промовах можна вчитися як виголошувати промови сучасним державним службовцям. Здавалося б, радянські часи, не повинні бути звернення «пані, пан». Все у промовах Шарля де Голля і Д. С. Коротченка було гідно.

Вступивши на українську землю, до Шарля де Голля звернувся з промовою Д. С. Коротченко. Чому Д. С. Коротченко? Здавалося б, повинен Президент Франції звертатися до тодішнього П. Ю. Шелеста – секретаря ЦК КП України. Для де Голля секретар ЦК УП України просто людина, яка очолює партію, хоча на той час комуністична партія керувала державою. Верховну Раду вибирали люди України, і тому Д. С. Коротченко, на думку західних політиків, є влада вибрана від народу.

У Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничної зберігся документальний фільм про офіційний візит Шарля де Голля в Київ, де зафіксовані його промови [8].

З вітальною промовою до Президента Франції звернувся Д. С. Коротченко:

«Шановний пане Президенте! Пані де Голль! Шановні гості! Шановний товаришу Голова Ради Міністрів Союзу РСР Олексій Миколайович Косигін, товариші, друзі.

Дозвольте мені від імені Президії Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР, від киян і від себе особисто сердечно вітати Вас, пане Президенте, і всіх французьких гостей з нагоди прибуття в столицю Радянської України – місто-герой Київ.

Український народ, як і всі народи великого Радянського Союзу, з глибокою симпатією і повагою ставиться до героїчного й талановитого народу Франції, з яким нас зв'язують давня традиційна дружба і взаємне співробітництво.

Нам приємно відзначити, що радянсько-французькі відносини набирають нині дедалі більшого розвитку. Це відповідає національним інтересам обох країн.

Ми переконані, пане Президенте, що нинішній Ваш візит до Радянського Союзу, зокрема відвідання України, сприятиме зміцненню радянсько-французької дружби і розширенню співробітництва між нашими країнами в ім'я миру і міжнародної безпеки»[9].

На вітальну промову Д. С. Коротченка Президент Франції звернувся з промовою-відповіддю: «Пане Голово, дозвольте мені насамперед подякувати вам за люб'язні слова привітання, з якими ви звернулися до мене, а також осіб, що супроводжують мене. Я щасливий, що мені була виявлена така честь і що мене приймає Українська Республіка. Вже давно між Україною і Францією існують узи дружби і взаємної поваги. Вони існують уже багато століть. І події воєнного часу, які відбулися, зокрема, тут у вашому місті-герої Києві, лише підтвердили ці почуття з боку Франції.

Я прибув сюди, в Радянський Союз, з візитом-відповіддю від імені Франції, і я щасливий, що перебуваю в Києві разом з паном Косигіним, Головою Ради Міністрів Радянського Союзу. Я певний у тому, що моє перебування тут буде приємним завдяки вам, а ви, в свою чергу, можете бути впевнені, що зустрінете з нашого боку глибокий інтерес, симпатію. Ми, французи, і ви, радянські люди починаємо нове життя, яке об'єднує нас для спільних зусиль в ім'я миру. І останні три фрази Президент Шарль де Голль проголосив російською: «Хай живе Київ! Хай живе Україна!, Хай живе радянський народ!»

Урочиста церемонія зустрічі закінчилася. До під'їзду аеровокзалу подається автомашини. В першу, на якій встановлюється штандарт Президента Франції, прапорці СРСР і УРСР, сідають генерал Шарль де Голль, О. М. Косигін, Д. С. Коротченко і В. В. Щербицький.

Кортеж автомобілів у супроводі ескорту мотоциклістів вирушає до міста. Тисячі киян на вулицях сердечно зустрічають Президента Франції, безперервно лунають оплески, вітальні вигуки.

Зустріч генерала Шарль де Голля у Києві перетворилась у хвилюючу маніфестацію радянсько-французької дружби. Тепло, сердечність і гостинність цієї зустрічі стали переконливим свідченням того, що радянські люди раді візиту Президента Франції в нашу країну [9].

28 червня 1966 р. в Маріїнському палаці був сніданок на честь Президента Французької Республіки генерала Шарля де Голля.

На сніданку разом з главою Французької Республіки та його дружиною були міністр закордонних справ Моріс Кув де Мюрвінь, посол Франції в Радянському Союзі Філіп Боде, посол, генеральний секретар канцелярії Президента республіки Етьєє Бюрен де Розьє, начальник особистого штабу Президента республіки ескадренний віце-адмірал Жан Філіппон, повноважний міністр, завідувач європейського відділу міністерства закордонних справ Франсуа Пюс, повноважний міністр, директор кабінету міністра закордонних справ Бруно де Льосс, повноважний міністр, шеф протоколу Бернар Дюран, капітан 1-го рангу Філіп де Голль інші особи, які прибули з Президентом Франції.

З радянської сторони на сніданку були присутні Голова Ради Міністрів СРСР О. М. Косигін, керівники Української РСР В. І. Дрозденко, Н. Т. Кальченко, Д. С. Коротченко, О. П. Ляшко, О. А. Титаренко, П. Ю. Шелест, В. В. Щербіцький, І. Г. Якубовський, А. Д. Скаба, В. К. Клименко, І. С. Грушецький, заступник Голови Президії Верховної Ради УРСР С. А. Ковпак, заступники Голови Ради Міністрів УРСР С. М. Андріанов, Г. Н. Бутенко, П. Я. Розенко, П. Т. Тронько, Голова Верховної Ради УРСР О. Є. Корнійчук, секретар Президії Верховної Ради УРСР А. Н. Зленко, міністри УРСР Д. З. Білокопос, Р. Б. Бабійчук, А. М. Барановський, М. А. Гаркуша, І. Х. Головченко, Ю. М. Даденко, П. О. Дорошенко, Г. К. Лубенець, Г. В. Сінченко, П. Л. Шупик, О. Ф. Федорів, заступник міністра закордонних справ СРСР В. С. Семенов, посол Радянського Союзу у Франції В. О. Зорін, головний маршал артилерії М. М. Воронов, голови комітетів при Раді Міністрів УРСР М. К. Білогуров та В. Ф. Нікітченко, завідувачі відділів МЗС СРСР А. Г. Ковальов і Ф. Ф. Молочков, керуючий справами Ради Міністрів УРСР К. П. Бойко, перший заступник командуючого військами Київського військового округу генерал-полковник В. П. Чиж, голова Київського облвиконкому І. Й. Стафійчук, голова Київського міськвиконкому М. Й. Бурка, відповідальні співробітники Президії Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів УРСР та МЗС УРСР.

Також були присутні Генеральний консул Польської Народної Республіки в Києві Щепан Стец і Генеральний консул Чехословацької Соціалістичної Республіки в Києві Йозеф Горак.

Під час сніданку до гостей з промовою звернувся Голова Президії Верховної Ради УРСР Д. С. Коротченко: «Ми зібралися сьогодні тут на честь нашого високого гостя – Президента Французької Республіки генерала де Голля, який, перебуваючи в Радянському Союзі з офіційним візитом, виявив бажання відвідати столицю нашої республіки – місто Київ.

Користуючись цією приємною нагодою, я б хотів ще раз від імені Президії Верховної Ради та Уряду України сердечно привітати Вас, пане Президенте, і прибулих з Вами французьких гостей.

У нас на Україні, як і в усьому Радянському Союзі, Ваше ім'я, пане Президенте, широко відоме. Ми вітаємо

у Вашій особі великий французький народ, з яким народи Радянського Союзу здавна зв'язані узами добро-сердечної дружби. Ця дружба скріплена кров'ю кращих синів наших народів, пролитою в суворі роки другої світової війни.

Український народ, як і всі народи нашої багатонаціональної країни, віддаючи свої сили мирній творчій праці, не хоче повторення нових страхів війни. Він усім серцем схвалює і одноставно підтримує миролюбну зовнішню політику Радянського уряду, спрямовану на забезпечення миру і зміцнення дружби між народами.

Народ України із задоволенням сприймає прагнення Франції до розширення дружніх зв'язків з Радянським Союзом. Ми вважаємо, що дальший розвиток радянсько-французького співробітництва матиме важливе значення для гарантування європейської і міжнародної безпеки, справи миру й прогресу.

Дозвольте виголосити тост за розвиток і зміцнення радянсько-французької дружби. За Ваше здоров'я, пане Президенте. За здоров'я вашої дружини і всіх французьких гостей. За великий французький народ, за мир і дружбу між народами» [9].

З промовою-відповіддю звернувся Шарль де Голль: «Пане Голова!

По-перше, я хотів би від щирого серця подякувати Вам за дуже люб'язні слова, які Ви адресували мені і французькому народові.

По-друге, я хотів би також від щирого серця подякувати за той чудовий прийом, який нам виявили в Києві – столиці України, і через Вас сердечно подякувати всьому українському народові. Вчора ввечері і сьогодні вранці ми бачили, як він гостинно, люб'язно і дружно приймав нас.

Я можу сказати, що мене і мою дружину, всіх моїх товаришів це справді дуже схвилювало. Ми сповнені великого почуття задоволення від перебування в Києві, на Україні.

Ось уже давно, можна сказати цілі віки, ми знаємо у Франції, що таке Україна. Ми дуже уважно ставимось і по духу і по серцю до України. Ми знаємо, якою була роль, особливо Києва, і всієї України в поступовому створенні великої Русі. Ви знаєте, що для цього зробили ваші князі, спрямовуючи свої зусилля на те, щоб цю прекрасну країну не поневомили в колись загарбники. Ми знаємо також про мужність синів України, виявлену під час багатьох воєн, зокрема, у двох останніх світових війнах, коли Ваша велика держава і Франція справді вирішували свою долю.

Ми знаємо, що зробили в роки другої світової війни всі присутні тут, генерали і військові, який величезний вклад внесли ви у нашу перемогу. Ми про це дуже добре знаємо у Франції і цінуємо це. І я хотів би ще раз про це тут урочисто заявити.

Що ж до наших відносин і зв'язків, то повинен сказати, що між Францією і Україною ці зв'язки дуже давні, дуже старовинні. Я дозволю собі навести тільки два приклади. Перший, найбільш давній: дочка київського князя Ярослава Мудрого Анна була дружиною французького короля Генріха Першого. І останній приклад. Я хотів би згадати про тих французьких солдатів, які в числі інших полонених були привезені ворогом на цю землю. Ось що я хотів сказати з почуттям хвилювання.

А тепер я хотів би сказати з задоволенням від себе особисто і від імені тих, хто мене супроводить, що в Києві ми побачили, як ви розвиваєтесь у наш час, в нашу епоху, як ви зуміли швидко побудувати і відбудувати все,

що було зруйновано, і тепер ідете вперед. Я і особи, які мене супроводять, ніколи цього не забудемо.

Тепер дозвольте сказати про майбутнє. Це майбутнє хороше. Я хотів би з задоволенням заявити – немає ніякої причини, ніякого приводу, які б могли перешкодити радянському і французькому народам іти разом вперед з тим, щоб забезпечити прогрес і розвиток людства, щоб працювати на благо всього світу і миру в усьому світі.

Та подорож, яку я маю честь тепер робити у вашій великій країні на запрошення Радянського уряду (я особливо радий, що поруч зі мною Голова Ради Міністрів СРСР О. М. Косигін), цей візит, це відвідання Києва я особисто вважаю, як і ті, хто мене супроводить, як і багато французів у моїй країні, є новим починанням. Воно об'єднує два великих народи – ваш великий народ і наш великий народ з тим, щоб разом іти вперед для здійснення спільних цілей.

Мені здається, все це достатньо вказує на те, що наші цілі спільні, і що ми повинні разом з вами працювати для того, щоб об'єднати Європу, для того, щоб забезпечити мир на всій землі, для того, щоб плідно розширити зв'язки між нами і вами, – між нашими вченими, художниками, артистами, письменниками, між тими, хто будує, між інженерами і робітниками, всіма тими, хто створює блага для життя людей, – в усіх галузях. Я переконаний у тому, що французький народ і радянський народ мають привід, щоб це добре розуміти і щоб разом працювати пліч-о-пліч.

Пропоную тост за здоров'я Голови Президії Верховної Ради Української РСР Д. С. Коротченка і всієї Президії, за честь і славу України та її столиці Києва, гостем якого я був, за весь радянський народ, за дружбу, за плідне співробітництво між Францією і Радянським Союзом» [9].

Програмою перебування у Києві було заплановано покладання вінків на могилу невідомого солдата.

Президент Французької Республіки генерал Шарль де Голль відвідав парк Вічної слави, де покояться радянські воїни-герої, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни в боях проти німецько-фашистських загарбників за честь, свободу і незалежність нашої Вітчизни. В парку є могила Невідомого солдата. Над нею здійснюється 27-метровий гранітний обеліск, біля підніжжя якого палає вічний вогонь.

10 годин 35 хвилин. На площі перед обеліском в почесній варті солдати. Урочисто звучить траурна мелодія. В парк Слави прибувають Президент Франції генерал Шарль де Голль та інші офіційні особи. Разом з ними прибули О. М. Косигін, І. Г. Якубовський, секретар Президії Верховної Ради УРСР А. Н. Зленко, міністр закордонних справ УРСР Д. З. Білокопос, голова Київського міськвиконкому М. Й. Бурка та інші. До підніжжя обеліска Слави покладається вінок від Президента Франції генерала Шарля де Голля. На вінку напис французькою мовою «Генерал де Голль – Президент Французької Республіки». Покладається вінок від Голови Ради Міністрів СРСР О. М. Косигіна. На вінку напис «Голова Ради Міністрів СРСР О. М. Косигін». Звучать державні гімни Франції, Радянського Союзу і Української РСР. Гримлять залпи артилерійського салюту. Віддаючи військні почесні загиблим героям, перед обеліском Слави парадним строєм проходять воїни Київського гарнізону [9].

Коли дивитися ті події, що були зафіксовані плівкою, ми бачимо, що покладав вінок до могили невідомого солдата син Шарля де Голля – Філіп. У вінок, як ми бачимо, були вплетені лілеї – символ Франції.

В Аеропорту «Бориспіль» під час провідів звернувся з промовою до Президента Франції Д. С. Коротченка.

«Нам було дуже приємно прийняти на українській землі Вас, пане Президенте, і прибулих з вами гостей з дружньої Франції. Ми шкодуємо, що Ваше перебування на Україні було таким короткочасним. Однак ми хотіли б сподіватися, що воно було для Вас приємним. Ваш візит до Радянського Союзу і відвідання нашої республіки зустрінуті українським народом з великим задоволенням. Ми упевнені, що цей візит послужить подальшому зміцненню традиційної дружби між радянським і французьким народами. В момент Вашого від'їзду з Києва дозвольте побажати Вам, пане Президенте, Вашим супутникам доброго здоров'я і щасливої дороги. Дружньому французькому народові бажаємо щастя і процвітання. Хай розвивається і міцніє радянсько-французьке співробітництво в інтересах миру і прогресу» [9].

✎ Таким чином, можна зробити висновок, що візит Президента Французької Республіки до Києва 1966 р. готувався дуже ретельно, грамотно. Погляд у минуле говорить про те, що багато чого доброго треба пам'ятати і застосовувати державним службовцям в сьогоденню дні при зустрічі глав держав.

Слід відзначити, що Шарль де Голль-керівник ніколи не просив – він наказував. Де Голль не просив у британського уряду – він вимагав і добивався свого. У запеклій суперечці з англійським міністром закордонних справ А. Іденом де Голль розійшовшись сказав, що його, як Жанну д'Арк, можна спалити на вогні, але не можна змусити змінити свої погляди.

Шарль де Голль ніколи не давав собі «старіти», для його характеру – це свіжий погляд і новизна. Характерною рисою його методу була інновація. Цікавою рисою, відмінною від інших політиків було те, що Шарль де Голль був таємничий і закритий, мало кого він посвячував у свої плани, уважно вислухавши співбесідника, ніколи не радячись і, на кінець проголошуючи хвалебні промови, умів сказати одночасно все і нічого.

Не будучи добре обізнаним з економікою, він двічі ефективно управляв державою і двічі вивів її з глибокої кризи – виключно дякуючи своєму умінню грамотно організовувати роботу.

Головні постулати Шарля де Голля – це ідея «сильної держави» та «національної держави» і цим заповідям він чесно служив.

Література.

1. Обыкына Е. О. Голлистская традиция в современной французской дипломатии // Новая и новейшая история. – М. – 2004. – № 6.
2. Бронин Я. Г. Шарль де Голль. Политическая биография. – М. :1969 (автор. канд. дис.); его же. Шарль де Голль как государственный деятель (опыт политической биографии) // Информационный бюллетень Института мировой экономики и международных отношений. – М. : 1972, 2-е изд. – М. : 1980.
3. Молчанов Н. Н. Де Голль. – М. : 1988.
4. Антюхина-Московченко В. И. Шарль де Голль // Новая и новейшая история, 1971. – № 3-6.
5. Антюхина-Московченко В. И. Шарль де Голль и Советский Союз. – М.: 1990.
6. Антюхина-Московченко В. И. Шарль де Голль 1890 – 1970 // Новая и новейшая история. 1971. № 3-6; Советско-французские отношения в 1917-1967 гг. М., 1967.
7. Арзаканян М. Ц. Великий де Голль. «Франция – это Я!». М.: Яуза; Эксмо, 2012, 512 с.
8. Арзаканян М. Ц. Де Голль и голлистское движение во Франции в борьбе за признание и власть (1940-1962

гг.) Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора исторических наук. М., 2000; Генерал де Голль на пути к власти. М., 2001; План «Единой Европы» де Голль и СССР (1958-1962) // История Европейской интеграции 1945-1994. М., 1995; Почему генерал де Голль стал «большим другом СССР»? // Военно-исторический журнал. 1995. № 2; Первый визит де Голль в Москву // Международная жизнь 1995. № 11-12; Самый знаменитый из французов // Эхо планеты. 1990. № 2-3.

9. Віднянський С.В. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. – К., 2009.

10. ГДА МЗС України. – Ф. 1, оп. 2, спр. 7162, арк. 1-25

11. ЦД кінофотофоноархів ім. Г.С.Пшеничної. – од. обл. 3576, кіножурнал «Радянська Україна», 1966 р.

12. ЦДАВО України. – Ф. 5111, оп. 1, спр. 517, арк. 221.